

Ratmír Zoubek: Sociální trojčlennost

Z krvavého chaosu Velké francouzské revoluce se vynořilo heslo „liberté, égalité, fraternité – volnost, rovnost, bratrství“. Toto heslo se pak stále znovu objevovalo při nejrůznějších příležitostech: Bylo vyšíváno na prapory, citováno při slavnostních proslovech, raženo do mincí. A přece je toto heslo vlastně rozporné, ba protismyslné, bereme-li je doslova a domyslíme-li je do důsledků, necitujeme-li je pouze jako „vzletnou“, ale mlhavou frázi.

Volnost či **svoboda** zde není míněna v tom smyslu, jak je pojmána v knize „Filosofie svobody“ od Rudolfa Steinera, tedy ve smyslu převážně vnitřním. Je zde spíše míněn stav, kdy je člověk prost omezení, která by mu snad ukládala zevní moc, hlavně moc státní. Člověk se může například svobodně rozhodnout, že půjde na koncert či nikoli. Někdo však chápe svou „svobodu“ třeba i tak, že v kostele či na koncertě ruší pozdním příchodem, předčasným odchodem či jinak. Někdo snad uplatňuje svou „svobodu“ i tak, že jede po ulici autem libovolnou rychlostí, nedbaje dopravních předpisů. V krajním případě se někdo může zmocnit cizího majetku, ať soukromého či státního, může dokonce – v extrémním případě – někoho znásilnit, zotročit, zavraždit. Taková absolutní „svoboda“ by byla de facto zvlášť, chaosem, anarchií. – To si nikdo nemůže rozumně přát.

Rovnost má své oprávnění v tom smyslu, že „všichni občané jsou si před zákonem rovni“, jak to stojí skoro ve všech současných ústavách. Ale důsledně pojatá rovnost by musela znamenat, že by všichni lidé museli mít například stejné vzdělání. Protože někteří nejsou schopni vystudovat vysokou školu, nesměl by ji vystudovat nikdo. Ale protože někteří nejsou schopni absolvovat úspěšně ani střední či dokonce základní školu, mohla by se důsledná rovnost uskutečnit jen jako povinná všeobecná negramotnost. – To si nikdo nemůže rozumně přát.

Bratrství můžeme pociťovat jako oprávněné, když se lidé sdruží např. ke společné práci. Ale tvůrčí činy, ať již umělecké, vědecké či jiné, nejsou možny v žádném „bratrském svazku“. Žádné výrobní družstvo, žádné družstvo spotřebitelů, žádná akciová společnost nikdy nemůže vytvořit významnou sochu, obraz, symfonii, báseň, ani objevit Pythagorovu větu. To může vždy jen jednotlivec, ojediněle snad dva spoluautoři téže knihy. Výrobu dalekohledů nelze v praxi uskutečnit jinak než tak, že se k tomu sdruží větší počet lidí – nebo je sdružen nějakým vnějším tlakem. Za vynález dalekohledu však vděčíme jednotlivci (dokonce dítěti, které tento vynález učinilo tak zvanou „náhodou“, když si hrálo s brýlovými skly). Prosazovat důsledně bratrství při každé činnosti by znamenalo zkázu pro individuální kreativitu. A nebylo by to ani slučitelné s absolutní rovností, neboť se často stává, že bratr pomáhá jednostranně bratrovi slabšímu, např. dospělý bratr nedospělému, když snad oba rodiče zemřeli. Důsledné bratrství by tedy bylo nesmyslem, který si nikdo nemůže rozumně přát.

Tak lidstvo touží již dvě stě let po svobodě, rovnosti a bratrství, ale stále tápe v nejistotě, jak tyto tři rozporné požadavky uplatňovat.

Klíč ke správnému pochopení onoho trojdílného hesla dal Rudolf Steiner, z jehož spisů jsem čerpal všechny hlavní myšlenky zde uvedené. Poukázal na skutečnost, že současný sociální organismus je trojčlenný. Skládá se ze tří článků, článků relativně samostatných, ale také se navzájem prostupujících:

- 1) Článek **duchovní, kulturní**. Zde platí SVOBODA.
- 2) Článek **právní, politický, státní**. Zde platí ROVNOST.
- 3) Článek **ekonomický**. Zde platí BRATRSTVÍ.

Snažme se nahlédnout, proč tomu tak je:

Na rozdíl od například silnic a ulic, kde je omezený prostor a kde hrozí srážky vozidel, přičemž toto nebezpečí lze zmenšit jen dopravními předpisy, na jejichž dodržování dohlíží policie, je „prostor“ ducha neomezený a neplatí zde dokonce ani zákon o neprostupnosti pevných těles: duchovní bytosti se mohou i jaksí navzájem prostupovat. Není zde tedy zapotřebí ničeho, co by se dalo srovnat s nějakým dopravním předpisem. (I když se duchovní sféra promítá do fyzické úrovně, například ve formě veřejné knihovny, je na regálech takové knihovny vždy dost místa pro knihy vyjadřující různé, i protichůdné názory. Knihy se nedostanou mezi sebou do fyzického konfliktu jako třeba auta, v knihovně tedy není zapotřebí policistů jako na rušné křižovatce.) Není proto důvodů jakkoli omezovat svobodu v duchovní, kulturní sféře. Proto také současné ústavy i pakty o lidských právech zpravidla zaručují svobodu slova, tisku, obrazu, náboženského vyznání a světového názoru atd. Jakákoli censura, která by potlačovala nějaký duchovní proud, zneužívajíc státní moci, nebo jakákoli státní preference jiného duchovního proudu (např. státem udělované tituly „národního umělce“) je nepřijatelná. Zkušenost posledních staletí ostatně ukazuje, že když státní moc násilně potlačovala nějakou víru, filosofický nebo i politický názor atd., mívalo to zpravidla opačné účinky: Takové opoziční smýšlení se nedalo vykořenit a persekuce mu jen přidala na přitažlivosti. Např. za 40 let komunistické éry sahali někteří slabší umělci k tomu, že vyvolali třeba i uměle konflikt s policií či se státní mocí vůbec, aby si získali nezaslouženou gloriolu „pronásledovaných umělců“ a tím aby dodali jakéhosi pochybného lesku svým slabým uměleckým dílům. Proto může a musí v duchovní sféře vládnout SVOBODA.

I když jsou lidé velmi různí ve svých schopnostech i ve své mravní vyspělosti, ve své tvořivosti atd., mají určité nezadatelné právo na život, na lidskou důstojnost, na spravedlnost. Mají možnost dovolat se práva před soudem. Pociťujeme jako přiměřené, že například policista pokutuje stejně řidiče, který třeba nesprávně zaparkoval, bez ohledu na to, zda je řidič nositelem Nobelovy ceny či nějakým zcela obyčejným člověkem, který ničím nevyniká. Zde platí ROVNOST. **Rovnost** před zákonem, **rovnost** šancí, **rovnost** lidské důstojnosti, **rovnost** určité minimální sociální jistoty.

Ještě počátkem tohoto století mohl například kolář samojediný vyrobit celý žebříňák. Dnes je vyloučeno, aby jeden člověk vyrobil auto a ekonomicky by nemohl vyrábět ani jednoduché věci, například kuličková pera. Lidé se musí při výrobě sdružovat. Často se sdružují i jako konsumenty, například ve formě družstva spotřebitelů. Taková sdružení spotřebitelů mohou mít třeba i laboratoře, které kontrolují

nezávadnost potravin, zda v nich nejsou agrochemické jedy apod. Má-li se větší počet lidí seskupit třeba k výrobě automobilů, mohou se k tomu sdružit, vytvořit nějaké výrobní družstvo. To je nejdůstojnější způsob organizace práce. Opačným extrémem by mohla být situace, kdysi obvyklá, že takovou společnou práci konali lidé jako nevolníci nebo jako otroci, zhotovující společně například koráb. To dnes pocítujeme jako lidsky nedůstojné. Pokud nad pracovníky nějaké továrny nesviští otrokářův bič vytvořený z ekonomické závislosti, pokud ti lidé jsou nuceni prodávat svou práci za peníze, být najatými pracovními silami, najatými na trhu práce, není to tak křiklavě nedůstojné jako v případě otroků či nevolníků, ale přece je to také nedůstojné. Nejdůstojnější je, když se lidé k práci sdruží, když pak prodávají výrobky či službu, nikoli práci. V takovém výrobním družstvu není mezi spolupracovníky vztah rovnosti. Vedoucí inženýr nebo primář koná práci mimořádně náročnou, často na ni myslí i doma, snad se mu o ní i zdá; musil napřed dlouho a obtížně studovat. Je přiměřené, aby měl vyšší podíl na čistém zisku družstva než např. svačínářka nebo šatnářka, aby například nemusil doma štípat dříví, zatápět v kamnech či malovat byt, aby měl doma ústřední topení a mohl i doma studovat nejnovější odbornou literaturu, což se neočekává od uklízeček. Některé profese, například inženýři-statikové nebo lékaři, mívají i kratší průměrnou dobu života, protože nesou břemeno mimořádně těžké odpovědnosti. Zaslouží pak určitý komfort, a to nikoli proto, aby se mohli pyšnit nesmyslným přepychem, ale aby si nemusili sami dělat opravy v bytě a mohli si takové opravy objednat. Člověk, který přispívá ke společnému dílu zvláště velikým úsilím, snad na úkor vlastního spánku, zaslouží určité pohodlí, v rozumném rozsahu. Ostatní spolupracovníci to ochotně nahlédnou, vědí-li, že na takové vedoucí osobnosti závisí do značné míry prosperita jejich podniku. Nebudou mu závidět vyšší podíl na zisku, vyšší příjem, pokud takový vyšší příjem neslouží k samoučelnému přepychu, k ukájení ješitnosti atd. To není vztah rovnosti. Není to ale ani vztah svobody, neboť společná výroba předpokládá ovšem určitou kázeň. Je to vztah BRATRSTVÍ.

Uveďme ještě krátký pohled do minulosti: Ve starém Řecku i ve středověku byly tři **stavy**, jejichž názvy se v němčině krásně rýmují: Lehrstand, Wehrstand, Nahrstand. Stav učitelský, stav branný, stav žitelský. K prvnímu stavu patřili ve starém Řecku - zasvěcenci a jejich vyspělejší žáci, po případě filosofové; ve středověku pak kněží, řeholníci a řeholnice; a také universitní učitelé. K druhému stavu patřili ve starém Řecku svobodní občané, kteří měli vojenskou povinnost a také právo účastnit se sněmů, ostrakismů apod., tedy demokratického života; ve středověku sem patřili šlechtici s obdobnými právy a povinnostmi: účast na zemských sněmech, kde se například volil král, a účast ve válce. Třetí stav byl nejpočetnější: ve starém Řecku otroci, ve středověku poddaní. (Později přibyl ještě další stav, stav městský. Ve městech byly určité prvky novověké demokracie a osobních svobod, i když ještě silně spojeny s tradiční hierarchičností, cechovními pravidly atd.) Byl-li člověk například příslušníkem stavu šlechtického, znamenalo to pro něj určité povinnosti a určitá privilegia ne pouze ve válce či na zemském sněmu, ale v celém životě. Směl se například oženit jen s dcerou šlechtickou, nesměl si vydělávat řemeslnickou prací, musil nosit šlechtický oděv, vyzývat na souboj a taková vyzvání přijímat atd.

Dnes ještě místy přežívají takové atavistické „stavovské“ pojmy, např. v podobě tzv. „lékařského stavu“, jehož příslušníci se místy zdobí svým titulem i v mimopracovním

prostředí a jsou tendence, aby jim lékařská komora předepisovala nějaká pravidla chování i v mimopracovní době. To je atavismus, anachronismus. Přiměřené pro dnešní dobu je to, že každý člověk je zapojen do všech tří „stavů“, lépe do všech tří článků sociálního organismu:

1. Každý snad jde někdy do divadla. (Nebo alespoň sleduje televizi.) Divadlo ovšem nebylo pro starověkého otroka. Každý si snad alespoň někdy zazpívá. Každý nějak osobitě vytváří své oblečení. Každý chodil do školy. Každý je tedy nějak účasten duchovního, kulturního dění.
2. Každý občan má volební právo jako ve středověku šlechtic. Z určité spoluodpovědnosti za politické rozhodování se nemůže vymknout ani tím, že snad k volbám nejde. I neúčastí ve volbách totiž hlasuje. Každý muž (v Izraeli i ženy) má vojenskou povinnost. Každý občan se může soudit s kýmkoli, i s prezidentem nebo se státem. (Benešovský mlynář vyhrál za Rakouska soudní při s následníkem trůnu arcivévodou Ferdinandem. Taková byla tehdy právní jistota a nestrannost soudů!) Každý má tedy práva a povinnosti jako středověký šlechtic a říká se mu také „pane, paní“, jako ve středověku šlechticům a šlechticům. Každý se tedy účastní dění právního, politického, státního.
3. Každý občan někdy něco kupuje a prodává, skoro každý nějak pracuje, buď v zaměstnání nebo tím, že koná příležitostně některé práce, práce vyhrazené kdysi jen otrokům, resp. nevolníkům, například odhrabuje sníh před domem nebo myje schody. Každý je tedy nějak zapojen do ekonomiky.

Každý člověk se také chová jinak, vystupuje jinak podle toho, zda je právě v tom okamžiku na půdě „stavu“, dnes však „článku“ duchovního, právního či ekonomického. Václav Havel mluvil jinak na půdě dánské university a jinak mluví jako prezident v parlamentu. Michael Kocáb je takřka jiným člověkem, téměř k nepoznání, vystupuje-li jako hudebník či jako poslanec; opět jiný asi bude, když něco kupuje a prodává.

Uvedené tři články sociálního organismu lze srovnat s trojčlenným organismem lidským:

1. Dolní člověk, člověk údů a výměny látek; těžiště je pod bránicí, ale výměna látek se odehrává i v hlavě a určitého pohybu, na způsob údů, jsou schopna i ústa.
2. Střední člověk rytmický; těžiště je v hrudníku (srdce a plíce), ale tep lze zjistit i v prstcích nohou, i v hlavě.
3. Horní člověk, člověk nervů a smyslů; těžiště je v hlavě, ale nervy jsou také v prstcích u nohou.

Ony tři soustavy lidského organismu jsou relativně odděleny (např. bránicí), ale současně jsou i mezi sebou propojeny a vzájemně se prolínají. A motiv trojnosti se

stále znovu opakuje, v menším měřítku. Například v oku odpovídá bělima se svaly dolnímu člověku, cévnatka střednímu člověku, sítnice hornímu člověku. Ale trojčlenná je každá větší céva, včetně cév očních, trojčlenné je i ucho, trojčlenná je stěna střevní atd. – Bylo by velmi zlé pro člověka, kdyby třeba neměl bránici a kdyby se snad střevní kličky dostaly mezi plíce. Stejně tak zlé by bylo, kdyby bránice byla zcela hermeticky uzavřena, kdyby v ní nebyly otvory např. pro jícn, cévy atd. – Právě tak je pro zdravý sociální organismus nutno, aby ony tři články byly od sebe relativně odděleny, ale také mezi sebou propojeny. Úplné oddělení by bylo stejně zhoubné jako totalitní unitárnost, ať již spojená s diktaturou – jak jsme to zažili po oněch 40 let – nebo i spojená s demokracií, kdyby se snad demokraticky rozhodovalo např. o školství.

Každému se zprvu zdá, že dolní člověk koresponduje s článkem ekonomickým, horní s článkem kulturním. Tak tomu však není.

Ve skutečnosti koresponduje

dolní člověk s článkem kulturním,

střední člověk s článkem politicko-právním,

horní člověk s článkem ekonomickým!

Tuto překvapující souvztažnost si můžeme snad nejlépe přiblížit, když si uvědomíme, že člověk je v jistém smyslu obrácenou rostlinou:

Květ odpovídá dolnímu člověku, zejména orgánům rozplozovacím.

Listy odpovídají střednímu člověku, zejména plícím.

Kořeny odpovídají hornímu člověku, zejména mozku. To nás zprvu překvapí, ale může nás to překvapit méně, uvědomíme-li si, že současný člověk má myšlení vázáno na fyzický mozek a tento mozek, toto myšlení je schopno chápat jen neživý, minerální svět; svým myšlením se takřka noříme do minerálního světa jako rostlina svými kořeny. Mozek je také téměř mrtvý v tom smyslu, že jeho buňky nejsou schopny rozmnožování. A naše smysly vnímají jen hmotnou stránku světa.

Ekonomický článek sociálního organismu se obrací k nižším přírodním říším, z nichž získává své vezdejší potřeby: pokrm, oděv, příbytek, léky, nástroje atd. Rostlina získává minerální látky z nižší přírodní říše, z říše minerální. Evidentní souvztažnost ekonomického článku sociálního organismu s kořeny rostliny a evidentní souvztažnost kořenů s horním člověkem nás může přivést i k nahlédnutí souvztažnosti horního člověka a ekonomického článku sociálního organismu.

Kulturní článek sociálního organismu se obrací k vyšším světům. Rostlina se obrací svým květem k nebi. Zřejmá souvztažnost kulturního článku sociálního organismu s květem rostliny a zřejmá souvztažnost květu s dolním člověkem nás může přivést i k nahlédnutí souvztažnosti dolního člověka a kulturního článku sociálního organismu.

Právně-politický článek sociálního organismu upravuje naše vztahy k druhým lidem. Tyto vztahy jsou charakterisovány hlavně sympatií a antipatií. Sympatie – láska – se vždy uváděla, a to právem, do spojitosti se srdcem. Kde převládne antipatie, kde „srdce zkamení“, kde vzniknou konflikty, přijde eventuálně ke slovu světský zákon, světská spravedlnost. Je tedy zřejmo, že právně-politický článek má vztah ke střednímu člověku. Shrňme tedy do schématu:

Organismus lidský	Organismus rostlinný	Organismus sociální
1. Dolní člověk či soustava údů a výměny látek	Květ	Kultura
2. Střední člověk či soustava rytmická	Stonek a listy	Právo, politika
3. Horní člověk či soustava nervů a smyslů	Kořeny	Ekonomika

Charakteristickým rysem kulturního článku je kreativita . Zde se rodí nápady, zde tryskají nové myšlenky, umělecké podněty, ale i například technické vynálezy nebo i podněty ke změnám zákonů, podněty legislativní.

Charakteristickým rysem právního článku je konservativismus. Lze sice mít každého dne jiný nápad, ale nelze každého dne měnit zákony či státní hranice. Např. francouzský občanský zákoník, „code civile“, vznikl za Napoleona a platí do značné míry dodnes. Hranice české země jsou již skoro tisíc let zhruba tytéž.

Charakteristickým rysem ekonomického článku je – nelekejme se zde toho slova! – oportunismus: Kupuji tam, kde se nabízí zboží lepší a levnější, prodávám tomu, kdo mi více zaplatí. Nehledím přitom na to, zda můj obchodní partner je či není mým souvěrcem, po případě mým spoluobčanem.

Hranice právních států také nemají vůbec žádné bariéry pro obchod. „Autarkii“, tedy hospodaření jen uvnitř jednoho státu, v relativní nezávislosti na zahraničních dodavatelích a odběratelích, je dnes už odzvoněno. Byla typickým rysem totalitních států, ať již států rudých či např. totalitního státu hnědého. Jakých béd jsme mohli být ušetřeni, kdyby se byla včas prosadila sociální trojčlennost proti totalitní „autarkii“! Nemůže být na celém světě jeden jediný stát, protože právní citění je v různých zemích různé. Ale ekonomika je propojena celosvětově a celní hranice by vůbec neměly být.

Právě tak se nemusí hranice kulturních celků krýt s hranicemi politickými. Elsasane např. mluví německy, jsou spjati s německou kulturou, ale Elsass patří politicky k Francii a nikdo dnes nepochybuje o loajalitě těchto německy mluvících francouzských občanů. Ve Švýcarsku jsou čtyři rovnoprávné úřední jazyky: němčina,

francouzština, italština a rétorománština. Každý Švýcar patří k té či oné kulturní oblasti, např. k německé či francouzské, ale právně-politicky je Švýcarem. A i oněch několik desítek tisíc Rétorománů má plnou rovnoprávnost a nikoho ani nenapadne je odnárodňovat. Škoda, že se totéž nepodařilo se sudetskými Němci v českých zemích. Čeho všeho jsme mohli být ušetřeni, Němci i Češi v této zemi! Třeba se to ještě podaří.

Další charakteristika oněch tří článků spočívá v tom, že

v kultuře rozhodují jedinci,

v politice všichni,

v ekonomice skupiny odborníků.

* * *

Podavše povšechné charakteristiky oněch tří článků sociálního organismu, uvedeme nyní určité prvky každého z nich. Lze to učinit v tomto rámci jen aforisticky, protože literatura o sociální trojčlennosti je velmi, velmi rozsáhlá.

ČLÁNEK KULTURNÍ

Patří sem ovšem náboženství, věda a umění. Každá moderní ústava zaručuje svobodu náboženského vyznání, vědy a umění. Nelze ani říci, že „umění má být svobodné“. Spíše lze říci, že umění je buď svobodné nebo není uměním. Pstruh, který byl vyňat z vody, přestává být velmi rychle rybou a stává se zdechlinou; nemůže pak již sloužit za pokrm. Právě tak věda a umění, jsou-li zbaveny svobody. To je zřejmé.

Není však již každému tak zcela zřejmé, že do sféry svobodné kultury patří i školství. Příliš jsme si zvykli na „samozřejmost“, že školy jsou státními úřady. Rozhodneme-li se však pro nepředpojaté myšlení místo myšlenkových návyků, nahlédneme snadno, že v současné době školství do státní správy nepatří. Připomeňme např. tu skutečnost, že asi před 60 léty byl v USA uvězněn jeden učitel za to, že děti učil vývojové teorii ve smyslu Haeckela a Darwina, ač v tom státě platil oficiálně – jako státní dogma – doslovný výklad Bible, podle něhož Bůh stvořil svět za šest dní a ty dny byly stejně dlouhé jako dnešní. Během 40 let temna byli u nás učitelé naopak pronásledováni z opačných posic, byli pronásledováni pro pouhé podezření, že jsou snad věřícími křesťany. – Jana Husa pokládá katolická církev dodnes za kacíře (i když oceňuje jeho osobní ctnosti), protestantské církve ho velice chválí, důslední ateisté ho musí pokládat za „ánáboženského tmáře“, jenž šířil „opium pro lid“ (i když oceňují jeho osobní ctnosti). Učitel může mít na tyto – či četné jiné – sporné otázky ten či onen názor. Jako státní učitel je však povinen vštěpovat dětem názor ministra školství, snad zcela jiný. Jak se to slučuje se svobodou slova a s lidskou důstojností tohoto učitele? Jako občan může napsat do novin třeba článek opačného zaměření

než je ona povinná státní víra, kterou je nucen hlásat ve škole. Co když mu starší žáci přinesou ten jeho novinový článek a zeptají se ho, čemu tedy věří doopravdy: zda tomu, co jim říká, či tomu opačnému, co napsal v tom článku? To má učitel „od zvonění do zvonění“ věřit něčemu jinému, než čemu věří jinak? – A co když mají rodiče na různé sporné otázky (takových sporných otázek je velice mnoho!) jiný názor než škola? To by pak musili rodiče – jako během oněch 40 let, ale i předtím! – říkat dětem asi toto: „To, čemu tě učí pan učitel ve škole, není pravda. On tomu sám také asi nevěří, ale říká to, protože se bojí. A ty to musíš říkat po něm, abys dostal hezkou známku a byl přijat na gymnasium nebo na vysokou školu. Pravda to ale není. Pravda je úplně jiná, my ti ji povíme...“ – Co si pak má dítě myslit o učiteli a o rodičích? Pro moderního dospělého člověka je dobré, slyší-li různé názory. Ale pro dítě mají být rodiče i škola naprostou autoritou, až do jeho 14 let. Ty authority si nemají odporovat! – To je možné uskutečnit jen tak, že tu budou různé školy, na různých světonázorových základech. Každý učitel a každý rodičovský pár si vybere školu, která neodporuje jejich světovému názoru.

Ještě důležitější než otázky světonázorové jsou otázky metodiky vyučování, výběru učiva atd. – I zde by měla vládnout volná soutěž.

Stát by měl mít vůči školství jen velmi omezené kompetence: Je oprávněn a povinen dohlížet, aby se každé dítě někde nějak naučilo číst a psát, čtyřem základním úkonům početním, násobilce, základům zeměpisu a občanské nauky atd. Aby tedy každé dítě někde nějak získalo určité nezbytné elementární vědomosti. Jinak si rodiče mají svobodně vybírat školu pro své děti; dospělý student si školu vybere sám.

Ještě větším šokem pro naše myšlenkové návyky je zjištění duchovního badatele, že do sféry svobodné kultury, do sféry duchovního života patří i národnost!!! – Všichni jsme fascinováni zásadou „práva na (politické) sebeurčení národů“. Toto nešťastné, neproveditelné „právo“ vstoupilo také – bohužel! – do obou helsinských paktů, a to vždy dokonce jako první článek každého z nich.

Dnes pohlížíme s údivem a s lítostí na náboženské války, které byly vedeny ve středověku a na počátku novověku. Nechápeme, jak může být někdo tak zpozdilý a zaslepený, že chce zevní mocí, silou zbraní prosazovat uznání pro svou víru. Zvláště když se takto prosazuje některé z vyznání křesťanských, kde prvním „příkázáním“ je láska. Dnes bereme jako samozřejmost, že v jednom městě či v jednom činžovním domě mohou vedle sebe žít katolíci, protestanté, pravoslavní, pravověrní židé i věřící vyznávající víru atheistickou. Každý si chodí v neděli do svého kostela, katolického, protestantského, do synagogy, do mešity či nikam. Městská rada se stará o bezpečnost ve městě, o dopravní pořádek, o odvoz odpadků atd. a chová se naprosto neutrálně k občanům různého vyznání. Dnes nikoho ani ve snu nenapadne, že by snad ta či ona církev měla mít svůj vlastní stát, své vojsko, ostnaté dráty, celníky, policii a věznice. Ještě méně někoho napadne, že by snad jiná duchovní pospolitost, například společnost pro pěstování madrigalů, svaz monistů nebo třeba Theosofická či Anthroposofická společnost měla mít nějakou svou ozbrojenou moc. Právě tak je ale absurdní, aby každý národ a nárůdek měl svůj stát, svou ozbrojenou moc atd. Zejména je to absurdní např. ve Střední Evropě, kde je mnoho malých národů a kde je či bylo mnoho regionů, měst i obcí národnostně

smíšených, ba i mnoho smíšených manželství. Jako mohou vedle sebe žít v jednom městě katolíci, protestanté i židé, milovníci expresionismu i impresionismu, jazzu, rocku i madrigalů, tak je možno, aby žili vedle sebe v jednom městě např. Němci a Češi, Tyroláci a Italové. V chorvatské „Krajině“ budou nakonec musít vedle sebe žít jednak Srbové, píšící kyrilicí a zčásti pravoslavní, jednak Chorvati, píšící latinkou a zčásti katolíci. Není jiné řešení! Každý národ může pěstovat své lidové písně, kroje a tance. V městském divadle (tak to bylo praktikováno dříve např. v Mostě, městě národnostně smíšeném) se třeba střídá sezona německá se Schillerem a Wagnerem se sezonou českou, s Jiráskem a Smetanou. Jak skvělá příležitost pro obyvatele města poznat obě kultury! Městská správa je však jen jedna, kulturně neutrální, a stará se o bezpečnost občanů, čistotu města atd. – Není zapotřebí zvláštního starosty českého a německého, zvláštní kanalisace německé a české či zvláštní policie české a německé; policista i soudce musí být neutrální při výkonu své funkce, i když je jako člověk snad katolíkem či pravoslavným, Němcem či Čechem, obdivovatelem Humboldta či Haška, Bacha či Vlacha.

Náboženské války stály potoky krve, než lidé přišli na absurdnost takových bojů. Národní války stály řeky krve. Ta krev stále ještě teče a hrozí téci, dnes např. v bývalé Jugoslávii, v Arménii, v Gruzii. Kdy konečně svět nahlédne, že v dnešní době národy nemají být subjekty politiky, jako nemají být politickými subjekty církve či jiné kulturní korporace? Kdy konečně nahlédneme, jak hlubokou pravdu měl Rudolf Steiner, když r. 1917 vybízel oba císaře centrálních mocností, aby vytyčili jako svůj válečný cíl právo na sebeurčení jednotlivce, proti Wilsonovu abstraktně-intelektuálnímu „právu na sebeurčení národů“. Jaké řeky krve a slz mohly zůstat neprolity, kdyby se toto bylo včas nahlédlo! První světová válka mohla skončit smírem 1917 a Druhá světová válka nemusela vůbec proběhnout. Utkvělá představa, že každý národ či národček se krčí, řinče zbraněmi, za valy svého hradiště a uplatňuje krevní mstu či „kolektivní vinu“, to je představa z doby kamenné či bronzové, nikoli pro dobu naši! Odhodme navyklé myšlenkové a emocionální atavismy!

ČLÁNEK PRÁVNĚ-POLITICKÝ

Základním principem je rovnost. Rovnost před zákonem, rovnost šancí, rovnost v právní jistotě, rovnost v základních, minimálních jistotách sociálních, jako je např. starobní a invalidní důchod. O tuto rovnost a bezpečnost pečuje stát. Stát se neobejde bez moci. Jde tu o moc zevní, fyzickou, realizovanou např. policií. Stát, který by nevynucoval dodržování svých zákonů pomocí policie a soudů, by byl k smíchu. (Stejně tak by byla naopak k smíchu církve, která by snad vynucovala dodržování svých náboženských příkázání pomocí nějaké ozbrojené moci.) Nelze se, bohužel, obejít bez světských zákonů a bez toho, že jejich respektování bude vynucováno pomocí policie, soudů a trestů.

Tu se především naskytá otázka, kdo má být nositelem té státní moci, jakým způsobem tedy mají být vybráni vhodní lidé pro úřad např. prezidenta, premiéra, ministrů, starostů atd.

Ve třetí době poatlantské, např. ve starém Egyptě, byl nejvyšším vladařem farao či král, který byl současně nejvyšším knězem. Vládl theokraticky, z vnuknutí, a jeho

jasnozření bylo dědičné. Ve středověku již byla moc světská oddělena od moci církevní, ale úřad krále se dědil a věřilo se, že králem se člověk stává z milosti boží. Snad posledním skutečným zasvěcencem na trůně byl Karel IV. – Dnes by bylo naprosto nepřiměřené, aby se člověk stal skutečným vladařem na základě dědičného práva. Dnes už totiž není kontinuita vědomí mezi otcem a synem, jako bývala kdysi, ani se nedědí schopnost jasnozření. Dědiční monarchové, např. britská královna, mohou být leda symbolickými representanty státu, bez skutečné moci.

Někdo by si snad mohl přát, aby nejvyšším vladařem ve státě byl nějaký zasvěcenec. To by byl atavismus. Rudolf Steiner se důsledně vyhýbal jakékoli funkci ve státním aparátu. Říká také, že stát funguje tím lépe, čím je neduchovnější.

Stát zabezpečuje věci ryze hmotné, praktické; k tomu není zapotřebí zasvěcence a bylo by ho pro takovou pozemskou, neduchovní práci vlastně škoda. (A také by bylo sporné, kdo je tím pravým zasvěcencem a kdo má o jeho výběru rozhodovat. Pochybných kandidátů – pseudozasvěcenců – by asi byly tucty tuctů).

Teoreticky padá v úvahu i diktátor – samozvanec. Ale všechny diktatury v našem století skončily v potocích či řekách krve, i když každá zpočátku přinesla některá dílčí zlepšení. Diktatura samozvance tedy nepadá v úvahu.

Protože však někdo vládnout musí a protože vládnoucí osobnosti je třeba nějak vybrat, nezbyvá nakonec nic jiného než demokracie. K demokracii mají mnozí odpor, protože jsou si vědomi toho, že většina občanů není zralá k tomu, aby spolurozhodovala o řízení státu. Buď to jsou lidé primitivní, nemyslicí, emocionální, nebo sice lidé vysoké úrovně, ale bez zájmu o politiku. Přesto je demokracie schůdnou cestou a hlavně cestou jedinečnou. Schůdnou se tato cesta stává až tehdy, když se demokratickému rozhodování svěřují jen ty otázky, které je nutno ujednotit a na které si může učinit kompetentní názor každý svéprávný občan. Do demokratického rozhodování nepatří např. věci odborně-technické, odborně-ekonomické, neboť o těch si může učinit kompetentní názor vždy jen příslušná skupina odborníků. Do demokratického rozhodování nepatří ani věci kulturní, a to ani tehdy, když si o nich může každý učinit názor; tyto věci totiž není třeba ujednocovat. Není například třeba rozhodovat v parlamentě, zda mají na čelných stěnách školních učeben viset křivky či nikoli; to nechť si škola zařídí podle svého a rodiče nechť si školu pro své děti vyberou. – Podobně někdo snad poslouchá raději vážnou hudbu, jiný lidové písně, jiný dechovku. Každý zde má svůj vkus, není třeba to ujednocovat a zavádět pro všechny jednotně Bacha či Vlachy. Jednotný však musí být např. pořádek na silnicích, zda se má například jezdit vpravo a předjíždět vlevo či naopak. Zde se nemůže zařídit každý „podle svého vkusu“. Kdyby se například ve Velké Británii mělo začít jezdit vpravo (jako v celé Evropě) místo vlevo (jak se tam jezdí doposud), byla by to typická otázka pro demokratické rozhodování, ať již v parlamentu nebo formou referenda. Vypočítat, kolik by stálo předělání výhybek, dopravních signálů atd. – to by bylo věcí odborníků. Výhody takového ujednocení evropské dopravy jsou jasné každému svéprávnému člověku. – Podobně si může každý svéprávný občan učinit názor na to, zda má být vojenská služba povinná či dobrovolná, zda mají být tolerováni odpírači z důvodů svědomí, zda má vojenská služba – bude-li povinná – trvat např. rok či dva roky. Nebo zda má být státní podpora v nezaměstnanosti spíše větší nebo spíše menší. – Není třeba obávat se nekompetentního demokratického rozhodování, pokud budou tomuto „knížeti tohoto

světa“, této světské, demokraticky zvolené a kontrolované moci svěřeny jen ty věci, které jí patří, tj. ty věci, které je nutno ujednotit a které jsou v principu srozumitelné každému svéprávnému občanovi.

Jako je i srdce samo trojčlenné, skládající se ze tří vrstev a mající i cosi jako maličký vlastní „mozek“, tak je i státní moc sama v sobě trojčlenná. Již Montesquieu poukázal na to, že se tato moc dělí na moc zákonodárnou, soudcovskou a výkonnou:

Moc zákonodárná je právně-politickým orgánem v nejužším slova smyslu, takřka jakoby „srdcem v srdci“.

Moc soudcovská stojí jaksi jednou nohou na půdě článku právního, druhou nohou na půdě článku duchovního. Každý rozsudek má mít koneckonců výchovný význam. A výchova patří do kulturního článku. Soudce má být nezávislý na státní moci. (Dokonce i atavismus soudcovských talárů, jakýchsi téměř jakoby kněžských rouch, naznačuje cosi jako dozvuk dávné duchovnosti, byť v právnické metamorfóze.)

Moc výkonná, to je především policie, armáda, dozorcí vězňů, exekutoři atd. Tyto ozbrojené složky zajišťují bezpečnost občanů. Bezpečnost si však lze také koupit. Mohu si ji koupit i tím, že uzavřu smlouvu se soukromou firmou, která se zabývá střežením např. obchodních domů, bank atd. – Stojí tedy moc výkonná jaksi jednou nohou na půdě článku právního, druhou na půdě článku ekonomického.

Důležitým rysem státní moci, na který poukázal již W. Humboldt, je to, že její kompetence je v podstatě jen negativní. Stát jedná oprávněně, když zakazuje věci jednoznačně špatné, překračuje však svou kompetenci, když nařizuje věci dobré. Stát může například zakázat učitelům nějaké surové trýznění dětí. Nemůže jim však kompetentně nařídit, jak mají správně vyučovat třeba hudbě. – Stát může lékařům zakázat používání metod vysloveně nebezpečných či škodlivých, může lékárníkům zakázat např. volnou distribuci omamných látek či prostředků pro potrat, ale není kompetentní určovat, která léčebná metoda či který lék je lepší. Stát může třeba zakázat, aby někdo rušil souseda hlučnou hudbou, ale není kompetentní vydávat zákony, jak se má muzicírovat. Stát může zakázat příliš rychlou jízdu auty, ale není kompetentní vyrábět auta. Souvisí to mj. s tím, že o oněch zákazech, jako je např. zákaz volné distribuce prostředků pro potrat, zákaz hlučné hudby bez zvukové izolace prostoru či zákaz příliš rychlé jízdy, si může učinit v hlavních rysech kompetentní úsudek každý svéprávný občan. Každý občan si však nemůže učinit kompetentní úsudek o nejlepším způsobu léčení, nejlepší hudbě či nejlepším způsobu výroby aut. A není ani třeba a také ne žádoucí stanovit snad zákonem, která léčebná metoda, která pedagogika či která výroba aut je nejlepší. Naopak: Čím větší bude prostor pro pestrost a tvořivost, tím lépe. Každý učitel také musí pracovat metodou, kterou on sám – dle své povahy – pociťuje jako přiměřenou. Kdyby mu stát vnucoval metodu jinou, snad i lepší, ale jemu osobně cizí, stala by se tato lepší metoda v rukou tohoto učitele metodou horší. Právě tak stát nemůže např. nařídit malířům nejlepší sloh pro malování obrazů, ale může – eventuálně – zakázat veřejné vystavování pornografie. Každý zhruba ví, co je pornografie, ale Gouginovy obrazy, Kafkovy spisy či Máchův Máj neocenil za jejich života skoro nikdo, nejméně pak státní úřad se svou konservativností a se svými právníckými definicemi.

ČLÁNEK EKONOMICKÝ

Zde je nejvíce nejasností a neuralgických bodů. Každému je jasné, že sem patří výroba, distribuce a konsum zboží i služeb. Skoro každého však překvapí, co vše sem podle Rudolfa Steinera nepatří:

Nepatří sem lidská práce! Kdysi se na trzích kupovali a prodávali otroci, později rodiny či vesnice nevolníků jako pracovní síla. To bychom dnes pokládali za krajně lidsky nedůstojné. Ale pronájem je něco podobného jako prodej.

Prodávat svou vlastní práci za peníze, pronajímat pracovní sílu, byť svou vlastní, je v naší době také lidsky nedůstojné, jakoby jakýsi – byť již velmi zmírněný – dozvuk dávných trhů na otroky, později nevolníky. Pocit uražené lidské důstojnosti najatých pracovních sil, námezdních pracovníků, byť pocit podvědomý, neartikulovaný, je podle Rudolfa Steinera jedním z hlavních zdrojů sociálních nepokojů a bouří; nikoli tedy jen nízké mzdy. Dohoda o pracovním poměru, o společné práci, patří do právního článku! Sem patří také např. zákoník práce

Do ekonomického článku nepatří – a to je ještě podivnější! – ani správa kapitálu. Kapitálem míníme např. továrnu, nemocnici, kliniku, statek. Během oněch 40 let totality, tedy totálního, úplného změnění oněch tří článků, jejich smíchání v jednom politicko-partajním kadlubu, se mohl dostat např. ke správě továrny, k primariátu, na katedru univerzitního profesora jen ten, kdo se dokázal nejvíce zalíbit vedoucímu tajemníkovi KSČ, tedy orgánu politickému, jenž navíc nebyl ani demokraticky zvolen. To je úplně zvrácené. Avšak ani nejlepší starosta, demokraticky zvolený a velmi svědomitý, nemůže kompetentně rozhodnout, kdo bude nejlepším primářem v městské nemocnici, když dosavadní primář odešel. Prostě tomu nerozumí. Ta otázka nespadá do kompetence právního článku, neboť tato kompetence se vztahuje jen na to, čemu každý rozumí. V klasickém kapitalismu se dostane člověk ke správě např. továrny či sanatoria tím, že tento kapitál koupí, zdědí, či třeba vyžení. Zdědí ho stejně jako předměty osobní potřeby. Takový dědic, syn či třeba neteř, nemusí však vůbec být tím nejschopnějším správcem kapitálu. Původní továrník snad továrnu vybudoval díky svým schopnostem a své péči. Tyto vlastnosti však vůbec nemusí mít jeho dědic. Továrna pak může být řízena nekompetentním člověkem, ale díky tradici, díky dobrému zvuku firemní značky se ještě dlouho udržuje, vlastně neprávem a škodlivě. Ani nabytí např. vyženěním nebo koupí neznamena, že kapitál se dostane do rukou tomu nejschopnějšímu. Kdo má dost peněz na zakoupení sanatoria, nemusí být nejlepším primářem. Je tedy zřejmo, že ani ekonomický moment, tedy dostatek peněz, není dobrým vodítkem pro výběr nejlepšího primáře. Jestliže svobodná lékařská fakulta určí udělením doktorského diplomu, kdo je schopen být lékařem, může táž či podobná instituce, tedy instituce svobodného duchovního života, určit, kdo je schopen být primářem. Pěstování talentů a schopností, ale také hodnocení talentů, schopností, kvalifikace – to je věcí svobodného duchovního článku, hlavně jeho složky pedagogické. K této složce patří zejména také vysoké školy, nejlépe školy různého zaměření, jako existují různé církve. Pro výběr do úřadu kněze či biskupa je kompetentní příslušná církev; takový úřad nelze koupit, vyženit ani zdědit, nemá ho také přidělovat nějaký státní církevní tajemník či státní úřad pro věci církevní. Právě tak by měl primariát např. v homeopatické či anthroposoficky rozšířené nemocnici dostat ten, koho uzná za nejlepšího homeopatická či anthroposofická lékařská fakulta, po případě takto

zaměřená lékařská komora či společnost či podobná instituce. Dědit by se měly leda věci osobní potřeby, nikoli výrobní prostředky.

Dalším překvapením pro naše myšlenkové zvyklosti je sdělení duchovního badatele, že předmětem koupě a prodeje sice může být zboží a služby (pozor!, nezaměňovat službu s prací; to je něco jiného!), ale že předmětem koupě a prodeje nemají být pozemky! Pozemky totiž, pokud nejsou obdělány, zastavěny apod., nejsou zbožím, protože je nikdo nevyrobil a žádná poptávka nemůže vést k jejich rozmnožení. – Zejména toto by se musilo velmi podrobně rozvést. Připomeňme, že k pozemkům patří i půdní bohatství, např. ropa. Jakým právem má být jednotlivec či stát extrémně bohatý, protože se právě na jeho pozemku našla překvapivě ropa, a jiný má tuto ropu, která tryská ze země sousedovi skoro sama, draho kupovat?

Důležitým prvkem ekonomického článku jsou asociace. Rudolf Steiner tím míní jakási družstva výrobců či spotřebitelů, především však sdružení výrobců, obchodníků, spotřebitelů. Často si ani neuvědomujeme, jak kolem nás vznikají zárodky takových asociací. Nyní např. sdružení lékařů, kteří budou pracovat pro zdravotní pojišťovnu, a této pojišťovny. Sdružení má s pojišťovnou vyjednat kolektivní platební podmínky, tedy tarify za úkony léčebné péče, a jiné podmínky. Byla by myslitelná zvláštní zdravotní pojišťovna, která by sdružovala výrobce anthroposofických (plus event. homeopatických) léků, lékárníky a lékaře takto zaměřené, a dále pojištěnce – potencionální pacienty, kteří mají zájem na takovém léčení.

Poukázali jsme výše na to, že trojčlennost lidského organismu neznámá striktní oddělení oněch tří článků nějakými čínskými zdi. Naopak: I když je např. oko součástí hlavy a tedy „horního člověka“, je samo o sobě trojčlenné (bělma – dolní člověk, cévnatka – střední člověk, sítnice – horní člověk). I každá (větší) cévka v oku i kdekoli jinde je opět trojčlenná atd. Podobně to platí pro organismus sociální. Např. manželství – jak se domnívám – má svůj aspekt svátostný, aspekt právní a aspekt ekonomický, jsouc mj. malou „asociací“. – Lze říci, že každý článek vysílá jakoby „výběžky“ či jakési „vyslance“ do druhých dvou článků, či že tam dává jakési dary.

Například:

1a) Článek kulturní poskytuje článku právnímu mj. legislativní podněty. Než byly např. v minulém století vydány zákony o zrovnoprávnění žen, musil přijít mj. Henrik Ibsen se svými feministicky zaměřenými dramaty. Aby mohly být vydány zákony liberalisující umělé potraty (bohužel!!!), musila napřed přijít materialistická filosofie. Cokoli je tvořivého ve státní správě, od uniforem Hradní stráže přes hymnu až po výtvarné řešení bankovek, vše musí vzejít z duchovního článku. I podnět sociální trojčlennosti vzešel z duchovního článku.

1b) Článek kulturní poskytuje článku ekonomickému např. vynálezy, ale i kvalifikované osobnosti způsobilé spravovat např. kapitál.

2a) Článek právní poskytuje článku kulturnímu například zákonnou ochranu autorských práv. To je jeden z případů, kdy státní moc právem zasahuje do

svobody slova: zásahy proti plagiátorům, proti zlodějům duchovních statků. Může sem patřit i např. zákaz urážek a pomluv, eventuálně snad i zákaz veřejného vystavování pornografie či zákaz propagace rasismu a fašismu, ale to už je sporné, mj. proto, že pornografii či fašismus lze těžko právně definovat. Článek právní je také oprávněn a povinen stanovit minimální vědomosti, které musí poskytovat každá škola, byť jinak svobodná.

2b) Článek právní poskytuje článku ekonomickému např. zákoník práce, ale i všechny pracovní smlouvy.

3a) Článek ekonomický poskytuje článku kulturnímu hmotné zabezpečení, ať již formou daní či formou darů (mecenáši, sponzoři).

3b) Článek ekonomický poskytuje článku právnímu hmotné zabezpečení, zpravidla formou daní, výjimečně i darů.

Nelze se nezmínit o politických stranách.

Jestliže jsme snad i přemohli jakýsi podvědomý vnitřní odpor k demokracii (vymezivše dosti úzce její kompetence), cítíme ještě mnohem živější odpor k politickým stranám, k „partajnictví“. Přitom si však nedovedeme představit demokracii bez politických stran. I to je částečně předsudek. Demokracie je možná – když ne při úplném zrušení politických stran, pak alespoň při omezení jejich úlohy a škodlivosti.

Ujasněme si např. toto: V našem současném politickém životě je otevřena celá řada otázek: otázka trestu smrti, otázka všeobecné branné povinnosti, umělé potraty, usmíření a narovnání s vyhnanými sudetskými Němci, asyl pro uprchlíky, rozdělení kompetencí mezi federaci a republiky, otázky privatizace, restituce, minimální mzdy, podpory v nezaměstnanosti, věku pro odchod do důchodu, délky mateřské dovolené, státní podpory pro církve, pluralismu ve zdravotnictví, rozsahu povinného nemocenského pojištění, zákazu týrání zvířat, osvojování nezletilých dětí, ekologie, vystavování pornografických obrazů na místech veřejně frekventovaných, prostituce, osob bez přístřeší, Romů atd., atd. – Každá politická strana musí mít ke každé z těchto otázek určité stanovisko. Je pak ale prakticky vyloučeno, aby občan samostatně uvažující o všech uvedených otázkách měl na všechny ty otázky stejný názor jako některá politická strana. Jestliže se občan stane členem nějaké strany, nebo i jen příznivcem či voličem, podporuje tu stranu také i v tom, v čem s ní nesouhlasí. Tím částečně potlačuje svoje já. Fanatičtí straníci mívají sklon souhlasit slepě – úplně ve všem! – s „linií strany“ nebo se stranickým vůdcem. A nenávidět straníky jiných stran. Tím se začínají poněkud podobat – dle postřehu Dr. Josefa Bartoše – dávným kmenovým společenstvím, kde platilo více já skupinové než já individuální, kde např. každý Ljutomiric miloval každého Ljutomirice, ale nenáviděl eventuálně – z titulu krevní msty – každého Pšovana, Lemuze či Děčana. Taková karikatura dávných kmenových společenství je dnes nebezpečným atavismem.

Něco zcela jiného jsou občanské iniciativy.

Ty se sdružují vždy jen k jednomu účelu: např. pro zrušení či naopak obnovení trestu smrti, pro svobodu školství či naopak pro jednotné školství státní, pro podstatné omezení umělých potratů či naopak pro jejich liberalisaci, pro pluralismus v terapii atd. – S takovým „jednobodovým programem“ buď člověk souhlasí nebo se k té iniciativě nepřipojí. Není tedy v rozporu se svým svědomím. Dva občané se mohou sejít v téže iniciativě, která požaduje např. zrušení trestu smrti, ale v jiné otázce se - mohou rozejít do občanských iniciativ protichůdných. Nikdy se však nerozejdou se svým svědomím. – Dalším podstatným rysem občanských iniciativ je to, že jejich aktivisté neusilují o moc. Oni pouze chtějí vymoci na těch, kteří moc mají, určitou legislativní změnu. Jakmile toho dosáhnou, rozejdou se. Jsou tedy aktivisté občanských iniciativ proti podezření, že by byli vedeni ješitností. Takového podezření nejsou nikdy zcela prosti aktivisté straničtí, kteří chtějí získat moc, např. úřad starosty, poslance, ministra atp. Na Západě je mnoho občanských iniciativ. Nebýt jedné z nich, neexistovala by dnes už např. západní Weleda či WALA. U nás je tento pojem bohužel prakticky neznámý. Někdy je u nás dokonce občanská iniciativa – pokud by se rodila – zaměňována z neznalosti s politickou stranou, včetně nařčení z „ješitnosti“.

Jinou náhradou politických stran, alespoň částečnou, je instituce referenda, lidového hlasování, přímé demokracie. Zde opět může občan hlasovat v jedné otázce shodně se stranou alfa, v jiné shodně se stranou beta, proti straně alfa, hlavně však vždy ve shodě se svým svědomím.

Ani po zavedení referend a občanských iniciativ nebude asi možno – alespoň prozatím – vzdát se zcela politických stran. Pokud budou strany existovat, neměly by v žádném případě reprezentovat zájmy nějaké profese či dokonce „stavu“ a také ne zájmy nějaké církve či národnosti (např. strana živnostenská, rolnická, strana domácích pánů; strana klerikální nebo atheistická; strana sudetoněmecká, slovenská, česká, moravská chodská); měly by mít program přijatelný potencionálně pro všechny občany. A jejich poslanci musí mít právo hlasovat i proti stanovisku vedení své strany, třeba shodně s poslanci strany jiné. – Při volbách by se občané měli orientovat více podle osobností než podle stran.

Za uvedených podmínek by mohl být fanatickému stranictví ulomen hrot. – Pro úplnost dodejme, že politická strana, sdružující občany určitého smýšlení, je vlastně korporací spíše kulturní než politickou. Pro svou atypičnost, archaický charakter i těsnou spojitost s politikou byly však v přiloženém nákresu zakresleny politické strany mimo vlastní kulturní oblast, takřka jako jakýsi parazitující hmyz.

Až dosud byly uvedeny převážně zevní, pozemské, exoterní aspekty sociální trojčlennosti. Je tu i mnoho aspektů esoterních. Zmiňme se alespoň o jednom z nich:

1. V článku kulturním vyžívá člověk své vztahy k vyšším světům. Uskutečňuje při tom podněty, kterých se mu dostalo v duchovním světě před narozením, resp. před počatím, tedy v době mezi poslední smrtí a posledním narozením.
2. V článku právním vyžívá člověk své vztahy k druhým lidem. Je to článek ryze pozemský, bez přímého vztahu k duchovním světům. (Pokud člověk

člověka miluje, je to nejvyšší duchovní ctností. Není pak zapotřebí paragrafů, policistů ani soudů. Pokud člověk člověka nenávidí a chová se k němu nepřátelsky, přijdou eventuálně ke slovu paragrafy. To pak však již není záležitostí duchovní, nýbrž záležitostí pozemskou.)

3. V článku ekonomickém vyžívá člověk své vztahy k nižším přírodním říším. Při dělbě práce slouží přitom svým bližním. Je to určitým způsobem příprava na život po smrti.

* * *

Hlavní myšlenky této stati mám z Rudolfa Steinera (v malé míře i od jeho žáků). Ilustrující příklady a stylisaci většinou nikolí. Protože impuls sociální trojčlennosti je vším jiným než šablonou, než nějakým standardním receptem „pro všechny časy“, musí se podněty Rudolfa Steinera aplikovat na současnou dobu způsobem spíše tvůrčím než dogmatickým. To ovšem v sobě vždy skrývá nebezpečí spekulativní libovůle. Můžeme podlehnout pokušení uplatňovat nějaké vlastní oblíbené představy jakoby „tvůrčí metamorfosu trojčlennosti“ a to nás může zavést velice daleko od toho, co dal Rudolf Steiner jako podněty pro sociální trojčlennost.

Rudolf Steiner nedal svá sdělení o sociální trojčlennosti jako nějakou vyspekulovanou utopii, která by se měla lidstvu vnutit, nýbrž jako něco, po čem společnost podvědomě touží, čím je těhotná, aniž si to uvědomuje. Kdo chce napomáhat sociální trojčlennosti, musí se podobat porodní babičce, která usnadňuje porod, ale nenapadne ji ani ve snu soustružit nějak dítě podle vlastních oblíbených představ.

Ten „porod“ měl přijít již dávno. Že nepřišel, nebo jen částečně, to stálo lidstvo moře krve a slz. Dnes není „za pět minut dvanáct“. Dnes je 72 let po „dvanácté“.

Autoreferát přednášky pronesené Ratmírem Zoubkem

v Praze dne 25. května 1991.